

Azərbaycanda idmanın inkişaf tarixi

II yazı

İdman sağlam və gözəldir. Bəlkə, buna görə, "Sağlam bədəndə sağlam ruh olar" deyiminin işlənməsi, heç də təsadüfi deyil. Bədən tərbiyəsi və idman ümumi tərbiyənin bir hissəsi, cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin tərkib hissəsi, insanların sağlamlığını möhkəmlətməyə, fiziki bacarığını inkişaf etdirməyə yönəldilmiş ictimai fəaliyyət sahəsidir. İdman təkcə idmançılar arasında deyil, həm də xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin yaranması və möhkəmlənməsində də mühüm rol oynayır. Sovetlər dövründə Azərbaycanın müntəzəm respublikalar üzrə idman əlaqələri xeyli genişlənməmiş, idmanın bütün sahələrində ustalıq nümayişi və təcrübənin bölüşdürülməsi üçün əlverişli imkanlar, isti, doğma, qardaşlıq münasibətləri olmuşdur.

(əvvəlki qəzetimizin 10-cu sayında)

İdman dostluq və qardaşlıq yoludur

XX əsrin 30-cu illərinin ortalarında başlayaraq, idmanın ayrı-ayrı sahələri üzrə yarışlar genişlənir və ixtisaslı idmançıların sayı artıqca sağlamlıq və gözəllik mənbəyi olan idman da kütləvi olaraq respublika hüdudlarından kənara çıxdı. Minlərlə gəncləri birləşdirən Ümumazərbaycan spartakiadasi idmanın bütün sahələrini əhatə edirdi. İdman klubları arasında keçirilən yarışlar, respublika idmançıların ayrı-ayrı idman sahələri üzrə digər respublikaların idmançıları ilə yarışları, yoldaşlıq görüşləri, Ümumittifaq səviyyəli böyük idman tədbirləri, SSRİ Olimpiya komandasının tərkibində Azərbaycan idmançılarının Beynəlxalq yarışlara qatılması onlarda idmana olan marağı və məsuliyyət hissini xeyli gücləndirir və

idmançı kadrların (paraşütlə tullanma, nişançı, uzaq məsafədən hədəfi vurma və s.) hazırlığına başlamışdı. Bu problemin təkcə Azərbaycan üçün deyil, o biri respublikalar üçün də xalduğunu nəzərə alsaq, onda müharibə dövründə idman əlaqələrindən danışmaq düzgün olmazdı.

1418 günlük müharibənin qələbəyə başa çatmasından sonra Faşist Almaniyasının Sovetlər İttifaqına vurdugu ziyanın, törətdiyi böyük dağıntının aradan qaldırılması istiqamətində mühüm addımlar atılmağa başlandı. Xalq təsərrüfatının bərpaı uğurla davam etdikcə, ölkədə idmana olan diqqət və qayğı da artırdı. Bunu Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin 1946-cı ilə dair hesabatından da aydın görmək olar.

1946-cı il yanvarın 16-da Azərbaycan KP MK "Hərbi bədən tərbiyəsi və sosial müdafiə işinin gücləndirilməsi haqqında" Qərar qəbul etdi. Qərar müharibədən sonra dinc yaradıcı əmək şəraitində respublikada bədən tərbiyəsi hərəkatının təşkilinin daha da da təkmilləşdirilməsinə kömək edəcək 4 başlıca istiqamət müəyyənləşdirilmişdi: 1.Siyasi maarifləndirmə işi. 2.İdman komandalarının təşkili cəhətdən gücləndirilməsi. 3.Təhsil və idman işinin genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi. 4. Bədən tərbiyəsi işçiləri ilə işləmək.

Azərbaycan SSR Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin hesabatında

idmançıların sırasına "Neftçi", "Dinamo", "Spartak", "Burevestnik", "Lokomotiv", "Bolşevik", "Vodnik" və "Əmək ehtiyatları" daxil idilər. 2. İkinci qrupda homkarlar ittifaqlarının hesabında olan və mübahisəli əsasları olmayan, bir və ya iki işçi heyətdən ibarət təşkilatlar ("İldırım", "Əmək", "Qida işçisi", "Kommunar", "Elm", "Samolyot", "Qırmızı Bayraq" və "Metallist") birləşdirildi.

Azərbaycan SSR Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin hesabatında daha sonra deyilirdi ki, idmanda təşkilatçılıq işinin gücləndirilməsi istiqamətində də müsbət addımlar atılmışdır. Belə ki, 1946-cı ildə bədən tərbiyəsi üzrə rəhbər işçilərin nəzəri və praktiki səviyyəsini yüksəltmək üçün 1047 (84-ü kolxozlar üçün) nəfər idman təşkilatçısı və əsas komandaların sədrləri hazırlanmışdı. Hazırlanan kadrlardan 356 nəfəri ictimai əsaslarla çalışacaq təlimatçılar (135 nəfəri kolxozlarda) idilər.

Azərbaycanda müharibədən sonra 1946-cı il iyul ayının 10-dan 18-dək məktəblərin ilk idman spartakiadaları keçirilmişdi. İki qrupda keçirilən yarışlarda 5040 nəfər iştirak etmişdi.

tikintisi, idmançıların yetişdirilməsinin vacibliyi qeyd edilmiş və qərarlarla homçinin sosial və bədən tərbiyəsi kadrları və idmançılar arasında siyasi-tərbiyə işinin gücləndirilməsi, idman təbliğatının yaxşılaşdırılmasının zəruriliyi də göstərilmişdi.

Azərbaycanda məktəblərdə bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafına xüsusi diqqət yetirilirdi. Bunu Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyinin 1949-1950-ci tədris ilinə dair hesabatından da aydın görmək olar. Orada deyilirdi ki, bütün məktəblər səhər idmanı ilə başlayır. Bütün idman müəllimləri Azərbaycan və rus dillərində idmana dair vəsaitlərlə təmin olunublar. İdman ustalığının yüksəldilməsi üçün 1949-cu ilin sentyabrında respublikamızın rayonlarında 9 yeni idman məktəbi və 18 idman bazası açılmışdı. 1949-cu ilin aprel ayında 2 aylıq gərgin əmək-dən sonra 600 idman meydançası və məktəbli stadionları istifadəyə verilmişdi. 449 Bakı məktəblisinin iştirakı ilə gimnastika və 690 respublika məktəblisinin iştirakı ilə şahmat yarışları keçirilmişdi. Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyinin 7 illik və orta məktəblərində 967 bədən tərbiyəsi müəllimi çalışırdı.

1949-1950-ci tədris ilində respublika məktəbləri üçün idman avadanlıqlarının alınmasına 500 min manat pul ayrılmışdı. Bu tədris ilində əlavə olaraq, 15 idman zalı, 88 idman otağı, 147 idman meydançası yaradılmış və idman avadanlıqları ilə təmin edilmişdi. 1949-cu ilin yanvarında müəllimlərin müşavirəsində məktəblərdə bədən tərbiyəsi və idmanın vəziyyəti xüsusi müzakirə edilmiş və qış tətili günlərində bədən tərbiyəsi müəllimlərinin 5 günlük seminarı olmuşdu.

1949-1950-ci tədris ilində "Əməy və Müdafiəyə Hazır ol!" (ƏMİHO-QTO) nişanlarının alınması uğrunda yarışlarda normaların, tapşırıqların yerinə yetirilməsinə görə, planda 31,410 nəfər nəzərdə tutulduğunu halda 33,422 nəfər iştirak etmiş, onlardan planda nəzərdə tutulduğu üzrə 1-ci dərəcədə 19,170 nəfər əvəzinə 15,549 nəfər və 2-ci dərəcədə 538 nəfər əvəzinə 285 nəfər həmin göstəricilərə sahib olmuşdular.

Hesabatda məktəblilərin idman spartakiadalarında və digər respublikaların məktəbli-gəncləri ilə idman yarışlarında iştirakına böyük əhəmiyyət verilmiş, vətənpərvərlik, dostluq ruhunun aşılanmasında idmanın rolunun yüksək olduğu qeyd edilmişdi.

1950-ci il yanvarın 1-nə olan məlumata görə, Azərbaycan SSR-də öz

sıralarında 197,942 nəfər üzvü birləşdirən 3754 idman birlikləri mövcud idi ki, onlardan bölmələrində 248,076 nəfər idmançı möşul olurdu.

Kənddə idmanın inkişaf etdirilməsi məqsədilə 1951-ci ildə "Kolxozçu" Könüllü İdman Cəmiyyəti yaradıldı. Bu Cəmiyyət öz sıralarında 29,291 nəfəri birləşdirən 849 bədən tərbiyəsi kollektivindən ibarət idi. Cəmiyyətin respublikanın 61 rayonunda yerli və rayon şuraları fəaliyyət göstərirdi. Şuralara seçkilər zamanı 40 nəfər kommunist və 16 nəfər komsomolçu sədrlik postlarına vəzifələndirilmişdi. 1951-ci ilin dekabrında homçinin öz sıralarında 631 nəfəri birləşdirən 25 kollektivdən ibarət "İnşaatçılar" Könüllü İdman Cəmiyyəti yaradılmışdı.

İdman sahəsində təşkilatlanma getdikcə, idmançılarımızın böyük idman yarışlarından uğurlu soraqları da gəlirdi. 1951-ci ildə SSRİ birinciliyi uğrunda (böyükler arasında atletika üzrə və gənclər arasında marafon qaçışı üzrə) və Zaqafqaziyanın üç respublikaları arasında keçirilən birincilik uğrunda yarışlara 210 nəfər idmançımız qoşulmuşdu. Bu yarışların nəticələrinə görə, idmançılarımız üç Zaqafqaziya respublikaları arasında birincilik yarışlarında 2-ci, SSRİ birinciliyi uğrunda isə gənclər arasında marafon qaçışı üzrə 12-ci yeri tutmuşdular. Çox təəssüf ki, böyükler arasında atletika üzrə SSRİ birinciliyi uğrunda mübarizədə idmançılarımızın nəticələri uğursuz olmuşdu.

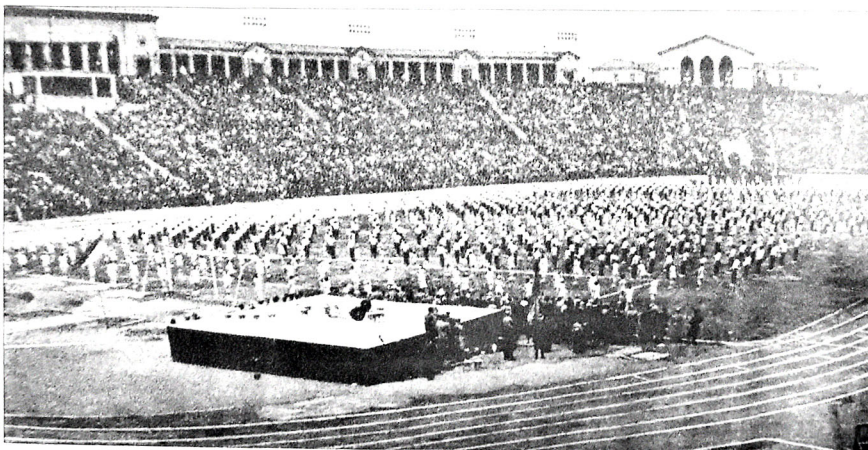
XX əsrin 50-ci illərinin əvvəllərində başlayaraq, idmançılarımız böyük idman arenalarına çıxdıqca, yarışlarda təcrübə qazandıqca idman əlaqələri də genişləndirdi. Sovetlər İttifaqının bədən tərbiyəsi respublikaları kimi, Qazaxıstan və Mərkəzi Asiya respublikalarının idmançıları ilə də idman əlaqələrində getdikcə möhkəmlənirdi.

1952-ci ildə Azərbaycan idmançıların SSRİ Olimpiya komandasının tərkibində Beynəlxalq Olimpiya oyunlarında iştirakına icazə verilməsi respublikamızda idmana diqqət və qayğının artımaqla bərabər, həm də məsuliyyət hissini gücləndirirdi.

(ardı var)

Ə.Z.İçigöz Ələkbərlili.

Azərbaycan MEA, A.A. Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

idman əlaqələrinin genişlənməsi ilə yanaşı Azərbaycan idmanı da ustalıq və təcrübə qazanırdı. İdman münasibətləri yaxşılaşdırır, insanları səmimiyyətə çağırır, xalqlar arasındakı dostluq və qardaşlıq duyğularına doğma, gözəllik gətirirdi.

Müharibədən əvvəl zəif, kövrək addımları atan respublikalararası idman əlaqələri müharibə dövründə tamamilə dayandırılmışdı. Çünki idmançıların böyük bir hissəsi səfərbər edilərək, cəbhəyə göndərilmiş, digər hissəsi isə arxa cəbhənin tələb olunduğu istiqamətlərə yönəldirildiyindən onların idman ustalığını artırmağa vaxtı və imkanları qalmamışdı. İdman klublarının əksəriyyəti müharibənin ehtiyacları üçün hərbi vönümlü

göstərilirdi ki, hesabatqabağı dövrdə DQMV, Göyçay, Salyan, Tovuz, Kürdəmir, Şamaxı və digər rayon mərkəzlərində 115 idman meydançaları tikilərək, istifadəyə verilmişdi. Respublikamızda mövcud olan 1623 bədən tərbiyəsi kollektivlərində 75,596 nəfər idmançı (onlardan 26,876 nəfəri uşaqlar idi) birləşirdi. Bu idmançılardan 48,720 nəfəri 16 yaşdan yuxarı, 33,395 nəfəri kişi, 15,325 nəfəri qadın idilər. Kolxozlarda yaradılmış 374 idman komandaları öz aralarında 8,803 nəfər idmançıni birləşdirmişdi.

Müharibədən sonra könüllü idman təşkilatları iki qrupa bölünmüşdü: 1. Bu qrupa daxil olanların müstəqil hesabı, idman bazaları və kifayət qədər işçi heyətləri var idi. Bu idman

Birinci qrup üzrə yarışlarda Bakı və ikinci qrup üzrə yarışlarda Ağdam məktəbliləri birinci yeri tutmuşdular.

Ölkəmizdə idmanın inkişafı ilə bağlı UJK(b)P MK-nın 27 dekabr 1948-ci il tarixli qərarından sonra Azərbaycan KP(b) MK 1948-ci il 8 fevral və 1950-ci il 28 aprel tarixli iki qərar qəbul etmişdi. Bu qərarlarda idman sahəsində böyük uğurlara nail olmağın yolları göstərilmiş və bu istiqamətdə qarşıda mühüm perspektivli addımlar müəyyənləşdirilmişdi. Bunun üçün bədən tərbiyəsi kollektivləri və idmançıların sıralarının genişləndirilməsi, idman bölmələrinə cəlb olunmalarının sayının artırılması, respublika idman bazalarını ustalıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, yeni idman qurğularının